

reviews reviews bogomtaler bogomtaler recensioner recensioner

---

Henrik Reeh:

Den urbane dimension – Tretten variationer over den moderne bykultur

Syddansk Universitetsforlag 2002

Recension av Malene Hauxner

Den moderne bykultur er i krise, fordi vigtige træk overses, mener Henrik Reeh, der er lektor i humanistiske bystudier og moderne kultur ved Københavns Universitets Institut for Litteraturvidenskab. Reeh har derfor påtaget sig at artikulere modernitetens urbane dimension, en opgave, han ikke mener byforskere har løst. Det skal han have tak for – bare meldingen dog vil nå de rette.

Bogen indeholder mange skarpsindige betragtninger. F.eks. fremdrager Henrik Reeh, at et af storbyens drømebilleder *Kulturby96*, uden diskussion, forudsatte en ny trafik infrastruktur som en Øresundsbro.

Usentimentalt tager han fat på koryfæerne Kevin Lynch, Steen Eiler Rasmussen og Arne Gårdmand. I *The Image of The City* lærte Kevin Lynch os, at den fremmedgjorte by frem for alt er et rum, hvor mennesker hverken er i stand til

at kortlægge deres egne positioner eller den urbane helhed de befinder sig i. Byanalysens formål indskrænkes til spørgsmålet om byens klarhed og læsbarhed. Lynch reducerede nærmest rummet til et sted for orden og overblik og opgaven, at gøre den til et sted man kunne finde vej. Hans afvisning af labyrinten som farefuldt element for byoplevelsen forekommer Reeh overdreven. Steen Eiler Rasmussens forkærlighed for en klassisk musikalsk orden og hans heraf følgende kritik af moderne mediers sammensatte lyd, medfører at bykulturens lydunivers ikke kommer til sin ret i hans analyser. Han er af den opfattelse at lyd er musik, musik er harmoni og harmoni er orden, en kædeslutning. På lydets felt har han ikke reelt anerkendt endsige gennemtænkt storbyens særlige realitet som grundlag for nye æstetiske og sociale erfaringsformer. Henrik Reeh kalder Arne Gaardmand en demokratisk bevidst planlægger og hans værdigrundlag naturalistisk og antiurbant. De bykulturelle forhold som også planlægningen måtte være interesseret i at få indblik i lades ude af betragtning og bykulturen står tilbage som et ubelyst felt, der ikke desto mindre måtte kunne tjene den demokratiske planlægningsdiskurs til inspiration og selvransagelse. Det er vel ganske godt set – også koryfæer spejler deres tid. For at gøre skaden god igen, vender Reeh blikket mod fire

1900-talsbyttänkere, der kan fortælle om vigtige begreber i moderne bykultur som blaserthed, ornament, fragment, fart og improvisation. Georg Simmels (1858–1917) viser forståelse for blaserthed, Siegfried Kracauers (1889–1966) forsvare ornamentet, Walter Benjamin (1892–1940) eksperimenterer med fragment, labyrint og undergrund og Paul Virilio (f. 1932) analyserer krigen, biografen, bilen og den televisuelle skærm og påviser fartens konsekvenser for byens rum. Forfatterens forskningsfelt er storbyens natur, det urbane landskab, gaderne.

Metoden går ud på at undersøge storbyens erfaringsverden ved hjælp af bykortet *Paris par Arrondissement*. Maleren Pierre Alechinskys og filosofiprofessoren og kunstkritikeren Gilbert Lascaults forsynede kortet med kalligraferede penselstrøg, ny læsevejledning og den nye titel *Arrondissements: litografiske vandring på kommunale kort over byen Paris med deres trinvisse tegnforklaringer og legender*. Desuden undersøger Reeh gadens sproglige repræsentation; *demarcation*, *frontiere* og *limite*. Konklusionen er, at den moderne bykultur fremmer en såvel dynamisk som søgende tænkning

og skrivemåde, at livet i moderniteten hverken rumligt eller mentalt ville være det samme uden sin urbane dimension og at urban kvalitet; byers værd kan bestemmes ”*ud fra det antal steder i dem, som er indrømmet improvisationen.*” Det er vel nær den samme konklusion Wallpaper, Advice Analyse, Richard Florida og Bruce Mau kommer frem til. Men se om det virker. Fra min udsigtspost på Holmen synes det ikke at være tilfældet.

Bogen fremviser en forbilledlig metodisk tilgang, man ikke ser så tit i moderne arkitekturforskning. Den er forsynet med 'Summary in English', bibliografi og omfattende noter – desværre ikke med inddeks. Henrik Reeh har selv fotograferet og stået for omslaget og den grafiske tilrettelæggelse. Den kvalitet der ligger i det ydre, som giver en lyst til at gå i lag med det indre og mod på at fortsætte er også at finde i indholdet. Også det er smukt og dybt.

Malene Hauxner

Lektor, dr. Agro.

Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL

mhau@kvl.dk

Fredrika Mårtensson:

Landskapet i leken – En studie av utomhuslek på förskolegården

Phd-avhandling fremlagt ved Institutionen för landskapsplanering, Sveriges Landbruks Universitet, Alnarp Sverige 2004

Maria Kylin:

Från koja till plan – Om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammenhang

Phd-avhandling fremlagt ved Institutionen för landskapsplanering, Sveriges Landbruks Universitet, Alnarp Sverige 2004

Recension av Hanne Wilhjelm

En forskningsinteresse som inkluderer et barneperspektiv er et anerkjent stædet for svært mye av den barneforskning som er produsert i de siste tiårene. Dette gjelder både barneforsk-

ningen innen de samfunnsvitenskapelige feltene så vel som forskning knyttet mot områder som planlegging og landskapsarkitektur. Det finnes i tillegg i dag en generell antagelse om at voksentreterte normer for barndom mister fotfestet.¹ De to avhandlingene føyer seg inn i dette bildet og plasserer seg der. De tar for seg to ulike situasjoner, mens Mårtenssons² arbeid tar for seg en spesiell del av den organiserte barndommen i barnehagen tar Kylin's avhandling utgangspunkt i barns bruk av nærmiljøet. Felles for dem er at det er barns aktive lek i aktiv interaksjon med utemiljøets topografi og vegetasjon som er i sentrum.

De to avhandlingene har fellestrekk ved metodisk å bygge på teoretiske tilnærminger som har karakter av interdisiplinaritet. I tillegg er barneperspektivet opphav til minst to vesentlig forskjellige betraktningmåter. Den ene er knyttet til begrepet som beskrivelse for vitenskapelig metodisk tilnærming til kunnskapsfeltet hvor barn står sentralt; den andre er knyttet til begrepet anvendt ideologisk med stor retorisk kapasitet.³ Som metodisk tilnærming fører dette naturlig til empiriske studier av etnografisk karakter med et her-

meneutisk forskningsperspektiv. Forskeren blir ikke ett med barna, men gjør et forsøk på å gripe barnas perspektiv og gi sin egen fortolkning av det observerte. Her er vi ved kjernen av de to forskningsarbeidene.

Den dobbeltheten som ligger i bruken av dette barneperspektivet gjør det av og til vanskelig å være tydelig på hvilken av de to arenaer forskeren befinner seg på. Som barneforsker er det lett å identifisere seg med barn og dermed påta seg rollen som advokat for barns interesser. Den delen av perspektivet er noe ulikt vektlagt i de to arbeidene.

Den urbane barndommens geografi er blitt en voksende underspesialitet innenfor barne- og barndomsforskningen, med en forsterket interdisiplinær innsats. Mange av disse arbeidene er rettet mot å se barn som aktører under delvis begrensende forhold. I begge disse avhandlingene argumenteres for at forskningsinteressen er begrunnet i det økende press på arealbruken i bebygde områder og at barn ser ut til å miste terreng. Studiene til Mårtensson og Kylin dreier seg i høy grad om en geografisk mikroskala og resultatenes overbevisningskraft ligger muligens her. Det empiriske materialet er for begge tatt ut av en helt ordinær by- og tettstedskontekst som kunne vært plassert hvor som helst i Skandinavia. Mårtenssons avhandling er en monografi, mens Kyilins avhandling er en artikkelsamling med tre artikler og kappe.⁴

Landskapet i leken

Mårtenssons studie tar for seg utendørsleken i to svenske barnehager. Studien inngår i en større studie av kvalitetene i barnehagens utearealer relatert til barns aktive lek, bevegelse og helse. Ut fra to barnehagers tilrettelegging av utendørsarealene analyserer hun lekens karakter. Lek i denne sammenhengen er forstått som en situert aktivitet med utgangspunkt i det konkrete: karakteren, utformingen og innholdet i det fysiske miljøet. Hennes materiale er innsamlet over flere år og består av videoopptak, deltakende observasjoner og samtaler med barn ute og i etterkant av observasjonene. Hun har brukt videoopptaken i samtaler med barna. Det er et uhyre stort empirisk materiale som er grunnlag for hennes analyser. På tross av det avstår hun fra kvantitative betraktninger.

Å bruke video fremstår for Mårtensson som uvurderlig spesielt for studiet av den kollektive og bevegelsesrike uteleken, slik den trer frem for henne som en ikke-verbal aktivitet. Samtidig medgir hun at en viss type av lek kan ha blitt

overprioritert fremfor andre typer av lek. I tradisjonell sosiologisk eller antropologisk metodebruk med foto eller video er det samtalen med informanten som er det sentrale. Mårtensson gir en innsiktsfull beskrivelse av sin egen bruk og tolkning av videoopptak og diskusjon/samtale med barna om disse opptak. At materialet har vært meget omfangsrikt er tydelig og mulighetene for overfortolkninger har vært til stede, noe Mårtensson er fullt klar over.

I utgangspunktet gjengir Mårtensson denne allmenne beskrivelse av de fenomener som hun i studien klarer å feste i et meget illustrerende billedmateriale og i tekst med lojal gjengivelse av barnas utsagn. Hun sier:

Mycket av den aktivitet som utspelar sig utenomhus framstod (...) som mindre kreativa aktiviteter, misslyckad lek eller icke-lek. Utenomhuslekens fysiska aspekt handlar om att barnen rör sig mycket och intresserar sig för konkreta objekt tycktes inte tillföra något och kunde framstå som direkt störande. (S 12)

Hun er således ute etter å studere forløp i leken som er kjenne-tegnet av et mentalt og fysisk bevegelsesmønster som gir leken en raskt foranderlig karakter. Det er barnehagens frirom for barnas mer selvstendige aktiviteter med mulighet for sterke lekeopplevelser hun ser etter.

Her er det bevegelse og sanselighet som fremtredende aspekter som gir karakter til lek og sosial samhandling ute. Hennes påstand er at et uterom rikt i innhold gir barna en felles interesse og derfor lettere gir barna mulighet for å dele plass og regulere sosial interaksjon. Dannelsen av spesielle plasser og former i det større landskap blir brukt til å dramatisere og koordinere handlinger og bevegelser. Studien foreslår at sterke lekeerfaringer er mulig i et mer oppdelt utemiljø med tydelige grenser i belegg og vegetasjon som gir barna mulighet for selv å skape egne plasser og arrangere kollektive bevegelser gjennom miljøet.

Mårtensson beskriver denne leken som "den lystfulle og vidløftige leken" eller "en lystfull landskapelig bevegelse" i kontrast til de negative karakteristikker som ofte brukes: vill og kaotisk. Hun presenterer få motforestillinger til sine resultater, men medgir at det er vanskelig å tolke om bevegelsesdynamikken virkelig er lystfull for barna. Bevegelsene rundt i barnehagens uteområde kan tolkes som forventning om noe, men muligvis også som rastløshet hvor barna ikke finner inngangen til noe meningsfullt. Både gutter og jenter

deltar i den vidløftige leken, men guttene beveger seg over større områder. Videoopptak som naturlig forfølger bevegelse fremfor det mer stillestående kan ha gitt skjelheter og manglende mulighet for å studere disse betydelige kjønnsforskjellene. Her ligger et område for videre studier. Mårtensson medgir at denne lekens betydning for det enkelte barn eller for spesielle kategorier av barn ikke har vært mulig innenfor hennes forskningsdesign. I analysene går hun også inn på samspillet mellom utstyr (klatrestativer, gynger, skliker etc.) og terreng. Og selv om det er vanskelig å dra helt sikre og generelle konklusjoner ut fra to barnehager er det deler av hennes refleksjoner og vurderinger som bør gi en økt oppmerksomhet omkring utstyrproducenters standardiserte hjelp i barnehageutbygging.

Jeg oppfatter Mårtenssons dokumentasjon og beskrivelse av utemiljøet som en tankevekker i forhold til stigmatiserte forestillinger om hva som gir barn utfordringer i utemiljøet. Hun konkluderer ut fra en meget grundig studie av leken i de to barnehager med følgende:

Utrymme för vidlyftigare lekar blir en viktig ambition inte minst viktig när det gäller de mer avgränsade utomhusmiljöer i barns vardag som vuxna särskilt sett ut till dem, som förskolegårdar, skolegårdar och lekplatser.

Mårtensson gestalter overbevisende den vidløftige leken slik at den kan bli anerkjent som viktig i diskusjoner om arealbehov, tilrettelegging og ikke minst flerbruksløsninger.

Fra hytte til plan

Kylin beveger seg på begge sider av tegnebordet.⁵ I to av sine tre artikler forsøker hun å beskrive den kommunale planvirkelighet, planleggerens og landskapsarkitektens ståsted og utfordringer, mens en tredje artikkel vies barnas bruk av utemiljøet med et fokus på barnas hyttebyggeri.

Hovedhensikten med Kylin's arbeid har vært å se på hvordan barn beskriver og anvender utemiljøet og å undersøke noen av de erfaringer og opplevelser som barna har av sitt hverdagsmiljø i et urbant miljø. Målsettingen for avhandlingen har vært å sette dette barneperspektivet på utemiljøet inn i en planleggingssammenheng. Hennes hovedtese har vært at større synlighet og forståelse av barns bruk av utemiljøet gir en mulighet for innsikt som derav følges av større vilje til innkorporering av barns behov i arealplanleggingen. Avhandlingen gir imidlertid ikke svar på dette. Det

viktigste bidrag er slik jeg ser det, hennes evne til å åpne for forståelse av barns bruk av utemiljøet gjennom studien av hytter og hyttebyggeres aktiviteter.

Det empiriske materialet skriver seg til samarbeid med barn i alderen 9 til 12 år. Metodisk har Kylin brukt en velprøvd fremgangsmåte med guidete turer med barn som var villige til å fortelle om og vise frem sine hytter og hytteprosjekter. Barna var rekruttert gjennom barneskolen. På oppfordring fra henne hadde en del av disse barna skrevet stil med tema "min koi" eller "min favorittplass". I tillegg har hun arbeidet med fokusgruppe av planleggere og lærere og dybdeintervju med kommunalt ansatt arkitekt, bygartner og planlegger. En dokumentstudie av kommunale planer og en del overordnede statlige og fylkeskommunale planleggingsdokumenter er del av hennes empiriske grunnlag.

Mens barneperspektivet blir en metodisk tilnærming i den del av studien som handler om hyttebyggingen, blir det de ideologiske perspektiver og advokaten for barns interesser som trer frem i den innledende del av avhandlingen. I innledningsartikkelen (kappa) opplister Kylin en rekke dikotomier som gir en meningsfull inngang i forhold til materialet og metodene hun anvender. Begrepene objekt respektiv subjekt er en naturlig del av barneperspektivdiskusjonen. Behov respektiv kompetanse likeså. Plasser for barn versus barns plasser og mønsterbarndom versus barndom som spill er i høyere grad del av den overordnede diskusjonen om tolkning av barndomsbegrepet i en kulturell kontekst.

Den første artikkelen, *Barneperspektiv på utemiljø*, ble publisert i 2001 og en del av det innsamlede materialet inngår derfor ikke som bakgrunn for diskusjon og konklusjoner i den. Noe som gjør at denne delen av avhandlingen blir mindre interessant. Artikkelforfatterne⁶ fanger "barneperspektivet" og "planleggerperspektivet" i delvis ulike måter å beskrive omgivelser og fenomener i de fysiske omgivelser. Resultatet viser hvordan barn og planleggere beskriver på ulike måter, fremfor alt er det detaljeringsgrad, karakter- og aktivitetsbeskrivelser. Planleggeren taler om utemiljø i en generell og overgripende skala med karakterord, så som vakker, naturlig og funksjonell. Mens barna taler om utemiljø i en detaljert skala koblet til opplevelser som oppnås gjennom aktiviteter og "alt som man kan gjøre der".

I artikkelen diskuteres i tillegg to interessante områder som ikke følges videre i avhandlingen. Det ene er spørsmålet

om hvordan de fysiske nettverk, forbindelser og knutepunkter, inngår i barnas og ungdoms utemiljø. Det har alltid forekommet meg interessant å forfølge tankene om det planlagte versus det ikke planlagte. For er det i det hele tatt mulig å planlegge for det uforutsette, spontane, snarveiene og det uoffisielle eller "ukjente" i terrenget? Det andre er hvilken betydning *natur* har som operativt begrep i planleggingen. Her nøyer artikkelforfatterne seg med å konkludere med at det er uklart hva natur i urbane miljøer innebærer og hva det betyr som operativt begrep for gjennomføringen av planer. Det hadde vært interessant om dette poeng ble fulgt videre, sett på bakgrunn av at hyttebyggerne bruker lokalitet og materiale som er tilgjengelig nokså uavhengig av om dets opphav er naturlig vegetasjon eller annet.

Artikkelen *Children's Denser* den mest interessante del av avhandlingen. Kylin har her satt seg den vanskelige oppgaven fore å både se hyttebyggingen med fokus på det fysiske i fenomenet og å forsøke å gripe barnas forståelse og erfaringer som hyttebyggere og hyttebrukere. Man kan undre seg over at det er gjort veldig få studier av dette nokså allmenne fenomen. Det lille som er gjort gjør at hennes studie fremstår som ganske unik. Hun har arbeidet med til sammen 56 barn og studert 62 hytter/hytteanlegg. Med en fenomenologisk tilnærming har hun forsøkt å tolke barnas iakttagelser, likhetene og variasjonene i disse. I den fysiske beskrivelsen er det landskapsarkitektens profesjonelle tilnærming med strukturer og beskrivende elementer som er brukt. I artikkelen er barnas egne beskrivelser gjengitt og materialet er rikt illustrert med foto fra Kylins eget kamera.

Kylin systematiserer viktige faktorer som karakteren av hyttene, avstanden fra barnas hjem, materialer og bygnings-elementer. Hun gjennomgår hvilke typer av vegetasjon som finnes egnet fra barnas side. Beskrivelsene av hyttene som sosialt samlingspunkt, hemmelig sted med ulik grad av inkludering eller ekskludering eller som byggeprosjekt er overbevisende. Materialet er stort og innbydende slik at jeg (utenfor rammen av avhandlingsprosjektet) skulle ha ønsket meg en arkitektonisk analyse av byggverkene.

I den avsluttende artikkel *Runda bollar i fyrkantiga hål – om fysisk planering med barneperspektiv* går Kylin inn på å diskutere planleggernes tegninger og kart som representasjon av det fysiske miljøet i motsetning til barnas kroppslige erfaringer fra det fysiske miljøet. Hennes konklusjon på sine informanters og egne erfaringer innen planleggingen

ender opp i følgende konklusjon: barn bør trekkes med i planleggingen på et svært tidlig tidspunkt, uten det vil erfaringene ikke kunne inkorporeres i planleggernes forståelse av miljøet de arbeider med. Kylin sier:

(...) det är i ljuset av denna studie viktig att komma ihåg att det inte primärt är det reflekterande och medvetna som driver barnas nyfikenhet till vardagslivets aktivitet och samspel med utemiljön." (...) "som planerare kan man utgå ifrån att en miljö med många kojor är en miljö som är viktig för barn, vare seg den estetiskt uppfattas som skräpig, ovärdad, ful eller vacker. (s. 19)

Det er planleggernes egne erfaringer og barndomsminner som Kylin vil bygge på når hun sier at det er tidlig i planprosessen at dialog og samtale med barna skal finne sted. Det er opplevelsen av barnas utøvelse av sin autonomi gjennom den synlige manifestasjon hytta som skal gi planleggeren innhold og retning til den nødvendige dialog for å ivareta barns interesser. Kylin diskuterer dessverre ikke hyttebyggeriet som barnekulturelt fenomen og hennes sterke anbefalinger bør nok drøftes opp imot variabler som ikke er tatt med i denne studien. Hvilke andre manifestasjoner som uttrykker barns autonomi finner vi i våre fysiske omgivelser? Kylin ønsker at planleggeren skal dra ut til barna i stedet for at barnas deltagelse i planleggingen fører til at de skal lære seg planleggerens praksis. En konklusjon som virker nokså bastant sett på bakgrunn av at det finnes metodiske grep for å få barn og voksne til å forenes i samtale om mulige løsninger. Fra mitt ståsted kan det se ut som om dette ikke er et enten eller, men nærmere et både og.

Barneforskning en forskningsetisk utfordring

Spørsmål om intervjuobjektets integritet ev. anonymitet dukker sjeldent opp innen forskning som dreier seg om arkitektur, landskapsarkitektur eller planlegging. Problemstillingen blir imidlertid ofte berørt når det dreier seg om forskning som benytter en flerfaglig metodisk og teoretisk innfallsvinkel. Innen samfunnsvitenskapene er det en naturlig del av forskerens håndverk å ta vare på informantens interesser. I boligforskningen har det sjelden vært gjort til gjenstand for noe stort poeng å beskytte informanter når deres ev. preferanser og synspunkter på boligen eller miljøet har vært gjenstand for studier. Boligforskningens ståsted, ofte med "tallende" kvantitative metodiske tilnærminger,

har aldri vært problematisk i denne sammenhengen. Å være en av mange forutsetter ikke større oppmerksomhet omkring anonymisering. Når bolig-, by-, eller utemiljøforskning tar inn brukernes ståsted gjennom intervju eller observasjon er hensyn til informantene i varierende grad problematisert.

Ser vi på barneforskningen er denne delen av forskningsetikken en obligatorisk og kjent del av forskningshåndverkets komponenter. Fordi forholdet mellom forsker og informant er følsomt. Når barn blir direkte berørt, forutsetter det en utviklet oppmerksomhet omkring barns sårbare posisjon som informanter ”underordnet” den voksne forsker. I tillegg kan foreldre hindre ellers fornuftige forskningsdesign i å bli gjennomført som i Mårtenssons tilfelle.⁷ I hennes studie ble gjennomføringen vanskeliggjort av at enkelte barn ikke fikk lov å delta i videofotograferingen av legitime årsaker. Hennes valg av case ble begrenset og delvis bestemt ut fra denne problematiske situasjon. I Kylins studie av barns hemmelige steder blir dette tema ekstra følsomt. Disputasen ga innsikt i hvordan forskeren hadde nærmet seg og løst samspillet med barna. Men dessverre vil leseren av avhandlingen finne lite av dette problematisert og beskrevet. Mårtensson har knyttet en refleksjon til dette tema som kan være interessant å ta med her. Hun sier:

Min erfarenhet är att barn ganska tydligt reglerar hur mycket de berättar om sin lek och har lättare att avvisa vuxnas nyfikenhet på detta område än på många andra. Att leken är deras egna domäner är något som många barn verkar ha klart för sig. (s.56)

Sluttkommentar

Avslutningsvis er det viktig å formidle at begge avhandlingene bringer frem kunnskap om forhold som er lite påaktet. Barns plass i det fysiske ytre miljø er omfattet av en diskurs som er snever og som bygger på stereotypier med en mangelfull forståelse av hvordan det aktive barneliv faktisk utfolder

seg. Den kunnskap som her er etablert er forhåpentlig med på å flytte på grensene slik at færre voksenormer skal låse fast hvordan tilretteleggelsen for barns lek skal være. Studiene er relevante for profesjonene innen arkitektur, landskapsarkitektur og planlegging. De er vesentlige først og fremst fordi de løfter på et slør, de gir oss ny kunnskap som ligger langt uten for de paradigmatisk rammer og konvensjoner som profesjonsutøvelsene befinner seg innenfor i øyeblikket.

Notes

1. Haavind, Hanne. 2005. Towards a multifaceted understanding of children as social participants. *Childhood*. 12(1), s. 139–152.
2. Frederika Mårtensson er miljøpsykolog og Maria Kylin er landskapsarkitekt.
3. Halldén, Gunilla. 2003. Barnperspektiv som ideologisk eller metodologisk begrepp. *Pedagogisk Forskning i Sverige*. 8(1–2), s. 12–23.
4. Jeg hadde gleden av å sitte i bedømmelseskomiteen til Mårtensson og senere på året være fakultetsopponent ved Kylins disputas. Begge avhandlingene ble levert til samme fakultet. På slutten av Kylins disputasen tok jeg friheten å stille fakultetet følgende generelle spørsmål: Er der en sammenheng mellom kravene til kortfattede artikkel-avhandling og kandidatens mulighet for fordypning? Og svekkes kravene til kvalitet og selvstendighet som en følge av denne publiseringsformen? Det er en kjensgjerning at ord inære publiseringsstrategier og publiseringskanaler er svært ulike innen naturvitenskapelige, samfunnsvitenskapelige og humanistiske forskningsmiljøer. Siden en disputasen ikke gir mulighet for dialog, får mine spørsmål derfor forbli ubesvarte. Tema falder også utenfor rammen for anmeldelse av de to avhandlingene.
5. Kylins prosjekt inngår i et større prosjekt ”Grønnstruktur og stadsmiljøutvikling” om langsiktig og holdbar utvikling i svenske kommuner.
6. Den ene av artiklene er skrevet med Mats Lieberg som medforfatter.
7. Hovedprosjektet som dette prosjektet var en del av ble godkjent av forskningsetikkkomiteen ved Göteborgs Medicinska Fakultet.

Hanne Wilhjelm, 1. amanuensis dr. ing
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo
hanne.wilhjelm@aho.no

Patrick Bjurström:

Att förstå skolbyggnader

KTH Arkitekturskolan, Stockholm, 2004

Anmeldelse av Inge Mette Kirkeby

Gennem en række forskellige og forskelligartede undersøgelser har Patrick Bjurström gjort skolebyggeri til sit forskningsfelt. Bjurströms forskning bygger desuden på lang erfaring som praktiserende arkitekt i et firma, der har bygget skoler gennem mange år.

Det er et mangefacetteret og velunderbygget billede, der tegner sig i hans doktorafhandling, og frem for at reducere dette mangfoldighedens billede, vælger Bjurström netop at fastholde kompleksiteten gennem at præsentere en række forskellige forståelser af skolebygninger. En tilgang til emnet, der allerede med stor tydelighed træder frem i titlen: "Att förstå skolbyggnader". Den her foreliggende text afslutter Bjurströms doktorarbejde, og den giver en reflekterende sammenfatning af de tidligere forskningsarbejder, dels baseret på empiriske undersøgelser, dels på teoretiske tekster. Blandt andet har Bjurström med udgangspunkt i Sartres bog *Vad er litteratur?* skrevet: *Vad är arkitektur? Med en sidoblick på Sartre* (2001).

Hensigten har først og fremmest været at undersøge værktøjer og former for forståelse af skolebygningen i relation til brugen (verksamheten).

Ligesom der er forskellige typer skolebygninger, så findes der mere end en måde at forstå dem på. Men hvad mener Bjurström med "at forstå"? I et meget interessant kapitel *Att förklara och förstå* diskuterer Bjurström dette spørgsmål. Allerede i forskningssituationen melder der sig et problem – forskeren skal formidle oplevelser og erfaringer som tekst – kunne forklare. Her bygger forskerens forklaring på hans egen forståelse. Hvorefter læseren skal kunne forstå det, som forskeren har forstået om det undersøgte objekt ... Forskellen mellem at forklare og forstå (gen)kendes også som en typisk forskel på naturvidenskaber og samfundsvidenskab, skriver Bjurström og citerer Jerker Lundequist: "En förklaring visar inte bara hur något er beskaffat, utan också varför något är som det är". (p 5) Og arkitekturforskning går *også* ud på at forklare kausale sammenhænge

for med støtte i forskningen at kunne pege på positive og negative konsekvenser af forskellige indgreb. Dette "objektive" paradigme hænger sammen med forklaring. Derimod er det paradigme, der kaldes "subjektivt, interpretivt" baseret på forståelse. Herudaf er så vokset et tredje paradigme, som er "subjektivt, radikalt humanistisk".

Netop interessen for arkitekturens mange subjektive aspekter farver og bestemmer Bjurströms afhandling.

När det gäller människor utgår vi från att människor har egen vilja och ett "inre liv". För att förklara människors handlingar behövs också begreppet *mening*. Då vi reagerar på yttre händelser har vi samtidigt inre upplevelser. Forskarens väg till kunskap om människor, till forståelse, förudsätter enligt denna syn, något slags inlevelse. (p 6)

Ønsket om at forklare og forstå skolebygninger er tæt knyttet til skolebyggeriets praktik – man skal for eksempel kunne *förstå* udgangspunkterne, og Bjurström peger på, at praktikerens forståelse ikke nødvendigvis behøver at gå via læsning af forskningsrapporter, men kan bygge på mange former for viden, på viden, der er opbygget af hvad praktikerens selv har set, gjort, hørt eller diskuteret med andre. Forskeren har derimod til opgave at forstå, beskrive og forklare, på længere sigt måske også forudsige eller foreslå.

Den personbundne forståelse spiller således hovedrollen i Bjurströms refleksioner, der tager udgangspunkt i en pragmatisk diskussion med rødder tilbage til Peirce, James og Dewey. Imidlertid er det især Shusterman og Scrutons teorier, der gøres til genstand for drøftelse.

Der findes forskellig holdning til hvorvidt der indgår et moment af fortolkning, i det at forstå. Shusterman for eksempel, skelner skarpt mellem forståelse og tolkning, hvorimod al forståelse ifølge Gadamer indeholder en tolkning. En særlig udfordring for arkitekturforskeren, der vil udnytte filosofien som afsæt for egne refleksioner, er her at skifte mellem litteratur og arkitektur. For arkitektur er ikke et sprog, skriver Bjurström med henvisning til Werne. Bjurström lukker imidlertid ikke diskussionen, for selvom arkitekturen ikke er tekst, er den jo også betydningsbærende, og også arkitektur kan læses og tolkes.

Arkitektur kan således forstås och tolkas i andra former än ord. Förståelse kan enligt Shusterman liksom Wittgenstein (refererad av Shusterman) även uttryckas i handling. Elever

och lärare visar sin förståelse af en skolbyggnad genom förmågan att använda den. Arkitekter kan förstå en skolbyggnad genom att mer eller mindre medvetet införliva projektet och byggnad i sin repertoar. Vi bedömer kvaliteter och brister och tar fasta på dessa erfarenheter, dels i våra allmänna bedömningsgrunder, dels mer specifikt inför nya projekt. (p 49f).

Bjurström skelner mellem forskellige måder at forstå en bygning på:

- En skole kan betragtes som et pædagogisk værktøj, hvor også planløsningen reflekterer ideer om undervisning og læring som sociale processer.
- En skole kan endvidere forstås som udtryk for en række bagvedliggende intentioner – i Bjurströms arbejde med fokus på arkitektens intentioner vedrørende såvel funktion, æstetik som bygningens dialog med sin kontekst.
- Måder, hvorpå skoler bruges og erfares. Ikke mindst denne vinkel tillægger Bjurström betydning.
- Skolen forstået i et historisk perspektiv, hvor vi i bakspejlet ser, at det, der på det tidspunkt hvor en skole blev bygget, virkede som en klar og rationel løsning, i dag er ganske forældet.

Begrebet forståelse diskuteres udførligt og forståelsens sammenhæng med tolkning, med oplevelse, og dets forhold til forklaring. I afhandlingen anvendes ordet dog også i sammenhænge, hvor det kunne have været erstattet med ordet perspektiv. For eksempel ovennævnte fire forståelsesmåder, der angiver, at der er forskellige perspektiver for at forholde sig til skolebyggeri.

Afhandlingen er skrevet i et levende og engageret sprog, ofte fortællende og undertiden med helt subjektive tilkendegivelser, hvor Bjurströms i jeg-form beretter om egne overvejelser. Så på den ene side er afhandlingen både let og behagelig at læse. På den anden side må det dog tilføjes, at den diskuterende form indimellem stiller ganske store krav til læseren om selv at holde fast i den gennemgående tråd, eller måske ville det være rigtigere at sige: den fællesnævner, der binder afhandlingen sammen, nemlig forskellige måder

at forstå en skolebygning på. Udfordringen til læseren bliver ikke mindre af, at teksten nogle steder indeholder mange negationer, idet Bjurström indkredser og afgrænser dele af emnet gennem at skrive om, hvad de *ikke* er:

Den som likt Scruton stiller upp en kanon tillämpar en viss måttstock men kan inte göra anspråk på att skriva en for alla tider giltig lag. (p 75).

Scruton ställer sig inte helt avvisande mot fenomenologien men påtalar bristen på fenomenologisk metod. (p 76).

Udover at anlægge en række væsentlige perspektiver på emnet skolebyggeri, synes jeg det er afhandlingens store fortjeneste, at den fremhæver forståelse som væsentlig i forbindelse med fremstillingen af arkitektur.

Ifølge den engelske arkitekturteoretiker, Bryan Lawson, bør en definition på arkitekturforskning indeholde krav om produktion af både *viden* og *forståelse* (Lawson, p 110). Hvor forståelse adskiller sig fra regelviden og facts gennem i langt højere grad at forudsætte en subjektiv tilegnelsesproces.

Den forståelse, hvormed arkitekten går til en opgave på vil således styre en lang række valg, der træffes i løbet af designprocessen, samtidig med at den forbinder forskellige lag af viden, både teoretisk og praksisbundet viden.

Som Bjurström skriver i sin afsluttende sætning:

För vår professionella förståelse av skolbyggnaden krävs en närhet till praktiken, kunskap om vad arkitekter faktiskt vill og gör i sina projekt. Annars förblir vi okunniga og osäkra på vilka frågeställningar som behöver preciseras i ett fortsatt forskningsarbete.

Litteratur

BJURSTRÖM, Patrick: *Vad er arkitektur? Med en sidoblick på Sartre*. KTH, 2001.

LAWSON, Bryan: "The subject that won't go away. But perhaps we are ahead of the game." *Arq* no 6, 2002.

Inge Mette Kirkeby
imk@sbi.dk

Bøger vi har modtaget:

Halina Dunin-Woyseth and Liv Merete Nielsen, eds.:

**Discussing transdisciplinarity:
Making professions and the new mode
of knowledge production**

The Nordic Reader 2004

Research Magazine no. 6 / 2004

ISBN 82-547-0167-9

AHO Arkitektthøgskolen i Oslo

The title of *Research Magazine* no. 6 “Discussing transdisciplinarity: Making professions and the new mode of knowledge production” consists of terms which are well-established in European and American academic terminology and others which can be regarded as neologisms. Transdisciplinarity and the new mode of knowledge production belong to the former category, and are the subject of presentations and discussion in the Magazine. The term *making professions* is of Scandinavian denomination and was introduced some 10 years ago when organised research education was developing a stable component of the doctoral programmes at the Scandinavian schools of architecture and design.

Research Magazine no. 6/2004 is the reader of the Ph.D. students comprising the cohort of 2004 at the Oslo School of Architecture and consists of 2 parts. Part one introduces the mode of trans-disciplinarity and part 2 opens for a discussion of knowledge production as seen from the making professions.

Kjell Forshed & Ola Nylander:

Bostadens omätbara värden

ISBN 91-86462-29-6

Udgiver: HSB Riksförbund 2003

I *Bostadens omätbara värden* beskriver HSB sin syn på viken av en helhet i arkitekturen. Boken är en plattform för HSB's framtida bostadsbyggande. En beskrivning av betydelser och värden i arkitekturen i stället för kortlivade stilar och trender.

Eirin Marie Solheim Pedersen:

**Om teckning, tecken, text och teori; aktteckning
i ett kontextuellt, diskursivt
och paradigmatiskt perspektiv.**

ISBN 82-547-0166-0

AHO Arkitektthøgskolen i Oslo

Avhandlingens syfte är att mot bakgrund av egna konstnärliga erfarenheter teoretiskt problematisera och praktiskt undersöka i vilken grad och på vilket sätt konst och vetenskap kan förenas inom samma projekt (forskningsbaserad konst). Avhandlingen tar utgångspunkt i att teckning efter modell har varit ett viktigt redskap för att utbilda konstnärer. Den ifrågasätter den traditionella konsthistoriska bilden av den akademiska aktteckningen som det konstnärliga skapandets urscen och som ett neutralt övningsfält för teckningsfärdighet. Aktteckning blir i stället förstätt som en historisk och genusrelaterad kontext för konstitueringen av (i huvudsak) den manliga ”konstnären”.

Jan Capjon:

**Trial-and-Error-based Innovation
Catalysing Shared Engagement
in Design Conceptualisation.**

ISBN 82-547-0164-4

AHO Arkitektthøgskolen i Oslo

A challenge of updated product development processes is how divergent mentalities of collaborating design actors shall be approached in today's complexity contexts – e.g. between engineers, industrial designers, future users and investors. For the first time in history we have now a tool which can materialise complex human imagery quickly, cheaply and exactly; rapid Prototyping technology. Can these capabilities be used for facilitating interaction between different thought patterns? This research project tries to explore how human mentality interacts with physicality in dynamic patterns of conceptualising new experiences.
